RAQAMLI TA’LIM KONTENTINING DIDAKTIK SIFATINI BAHOLASH MEZONLARI, KO‘RSATKICHLARI VA DARAJALARINI ANIQLASH

Isaqova Faridaxon Abduolim qizi
Turon universiteti Andijon kampusi 1-kurs magistranti

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.24370595

Annotatsiya. *Mazkur maqolada raqamli ta’lim kontentining didaktik sifatini baholashning nazariy-metodologik asoslari, asosiy mezonlari, ko‘rsatkichlari va darajalari yoritilgan. Shuningdek, raqamli ta’lim kontentining mazmuniy, metodik, texnologik, interaktiv va pedagogik-psixologik xususiyatlarini baholashga qaratilgan mezonlar tizimi taklif etilgan. Raqamli ta’lim resurslarining ta’lim samaradorligiga ta’sirini aniqlashda kompleks baholash yondashuvining ahamiyati asoslangan.*

Kalit so‘zlar: *raqamli ta’lim, ta’lim kontenti, didaktik sifat, baholash mezonlari, ko‘rsatkichlar, pedagogik talablar, raqamli ta’lim resurslari, interaktivlik, ta’lim samaradorligi.*

Аннотация. *В данной статье рассматриваются теоретические и методологические основы, основные критерии, показатели и уровни оценки дидактического качества цифрового образовательного контента. Также предлагается система критериев для оценки содержательных, методологических, технологических, интерактивных и педагогико-психологических характеристик цифрового образовательного контента. Обосновывается важность комплексного подхода к оценке при определении влияния цифровых образовательных ресурсов на эффективность обучения.*

Ключевые слова: *цифровое образование, образовательный контент, дидактическое качество, критерии оценки, показатели, педагогические требования, цифровые образовательные ресурсы, интерактивность, эффективность обучения.*

Abstract. *This article examines the theoretical and methodological foundations, key criteria, indicators, and levels for evaluating the didactic quality of digital educational content. Furthermore, a system of criteria is proposed for assessing the content-related, methodological, technological, interactive, and pedagogical-psychological characteristics of digital educational content. The significance of a comprehensive evaluation approach in determining the impact of digital educational resources on educational effectiveness is substantiated.*

Keywords: *digital education, educational content, didactic quality, evaluation criteria, indicators, pedagogical requirements, digital educational resources, interactivity, educational effectiveness.*

Bugungi kunda ta’lim tizimida raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi o‘quv jarayonining mazmuni, shakllari va metodlarini takomillashtirishga yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Xususan, elektron darsliklar, videodarslar, interaktiv topshiriqlar, virtual laboratoriyalar, multimedia materiallari hamda turli raqamli o‘quv platformalari ta’lim jarayonining muhim tarkibiy qismiga aylanmoqda. Bunday sharoitda raqamli ta’lim kontentining

© Turon universiteti Andijon filiali | Iqtisodiyot va moliya kafedrasi
© “Smart Quill Publishing” nashriyoti | Smartquillpublishing.uz

mavjudligi bilangina cheklanib qolmasdan, uning didaktik jihatdan sifatli, ilmiy asoslangan va ta’lim maqsadlariga muvofiq bo‘lishini ta’minlash muhim pedagogik vazifa hisoblanadi. Raqamli ta’lim kontentining didaktik sifati deganda uning ta’lim maqsadlariga muvofiqligi, ilmiy jihatdan to‘g‘riligi, mazmunan izchilligi, o‘quvchi yoki talabaning individual xususiyatlariga mosligi, mustaqil ta’lim faoliyatini qo‘llab-quvvatlashi hamda kutilayotgan ta’lim natijalariga erishishga xizmat qilishi tushuniladi. Shu nuqtayi nazardan, raqamli ta’lim kontentining didaktik sifatini baholash mezonlari va ko‘rsatkichlarini ishlab chiqish ta’lim jarayonini ilmiy-metodik jihatdan takomillashtirishning dolzarb yo‘nalishlaridan biridir.

Raqamli ta’lim kontenti an’anaviy o‘quv materiallarining elektron shakldagi ko‘rinishigina emas, balki ta’lim oluvchining bilish faoliyatini tashkil etish, boshqarish, faollashtirish va nazorat qilishga xizmat qiluvchi pedagogik vositalar majmuasidir. Uning didaktik imkoniyatlari o‘quv materiallarini multimedia vositalari orqali taqdim etish, ta’lim oluvchining individual o‘zlashtirish sur’atini hisobga olish, interaktiv topshiriqlar orqali bilimlarni mustahkamlash, mustaqil ta’lim va o‘z-o‘zini nazorat qilish imkoniyatlarini yaratish, shuningdek, ta’lim natijalarini tezkor tahlil qilish va qayta aloqa o‘rnatishda namoyon bo‘ladi. Raqamli ta’lim kontentining sifatini baholashda faqat texnik jihatlarga tayanish yetarli emas. Chunki texnologik jihatdan mukammal yaratilgan elektron resurs ham didaktik maqsadga muvofiq bo‘lmasligi mumkin. Masalan, yuqori sifatli videomaterialning mavjudligi uning o‘quv maqsadlariga mosligi, mazmunining ilmiyligi yoki ta’lim oluvchining bilimini rivojlantirishga xizmat qilishini avtomatik ravishda ta’minlamaydi. Shuning uchun raqamli ta’lim kontentini baholash jarayonida pedagogik, psixologik, metodik va texnologik omillar o‘zaro bog‘liqlikda tahlil qilinishi zarur. Mazkur yondashuv raqamli kontent sifatini ko‘p mezonli baholash tizimi asosida aniqlashni taqozo etadi.

Ilmiy-metodik tahlillar asosida raqamli ta’lim kontentining didaktik sifatini baholashda bir-biri bilan uzviy bog‘liq bo‘lgan bir nechta asosiy mezonlarni ajratish mumkin. Jumladan, mazmuniy-ilmiylik mezoni raqamli ta’lim kontentida berilgan ma’lumotlarning ilmiy asoslanganligi, ishonchliligi, aniqligi va o‘quv dasturiga muvofiqligini ifodalaydi. Ushbu mezon doirasida o‘quv materiallarining ilmiy jihatdan to‘g‘riligi, mazmunning dolzarbligi va yangiligi, tushunchalar hamda ma’lumotlarning mantiqiy izchilligi, ta’lim standartlari va o‘quv dasturlariga muvofiqligi, nazariy bilimlarning amaliy faoliyat bilan bog‘liqligi baholanadi. Mazkur mezon raqamli kontentning mazmuniy qiymatini belgilashda asosiy o‘rin tutadi.

Didaktik-metodik mezon raqamli ta’lim kontentining pedagogik maqsadga muvofiqligi va o‘quv materiallarining samarali o‘zlashtirilishini ta’minlash imkoniyatlarini ifodalaydi. Ushbu mezon ta’lim maqsadlarining aniq belgilanganligi, o‘quv materiallarining tizimli va izchil joylashtirilishi, nazariy va amaliy topshiriqlarning o‘zaro uyg‘unligi, bilimlarni mustahkamlash va takrorlash imkoniyatlari, mustaqil ta’lim faoliyatini tashkil etishga yo‘naltirilganligi kabi ko‘rsatkichlar orqali tavsiflanadi. Didaktik-metodik mezon raqamli kontentning oddiy axborot manbai emas, balki ta’lim jarayonini tashkil etuvchi pedagogik vosita sifatidagi ahamiyatini belgilaydi. Raqamli ta’lim kontentining muhim afzalliklaridan biri ta’lim oluvchining faol ishtirokini ta’minlash imkoniyatidir. Shu sababli interaktivlik va kommunikativlik mezoni uning didaktik sifatini belgilovchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Mazkur mezon interaktiv topshiriq va mashqlarning mavjudligi, tezkor qayta aloqa mexanizmlarining tashkil etilganligi,

o‘z-o‘zini nazorat qilish imkoniyatlari, ta’lim oluvchi va o‘qituvchi o‘rtasidagi kommunikatsiya hamda bilimlarni amaliy vaziyatlarda qo‘llash imkoniyati orqali aniqlanadi. Interaktiv elementlarning samarali tashkil etilishi ta’lim oluvchining o‘quv jarayonidagi faolligini oshirish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish va o‘zlashtirilgan bilimlarni amaliyotda qo‘llashga yordam beradi.

Psixologik-pedagogik mezon raqamli ta’lim kontentining ta’lim oluvchilarning yosh, individual va psixologik xususiyatlariga muvofiqligini ifodalaydi. Ushbu mezon doirasida o‘quv materiallarining tushunarliligi, axborot hajmining ta’lim oluvchining imkoniyatlariga mosligi, individual ta’lim ehtiyojlarini hisobga olish, bilishga bo‘lgan qiziqish va motivatsiyani rivojlantirish, differensial hamda individual ta’lim imkoniyatlarini yaratish kabi ko‘rsatkichlar hisobga olinadi. Raqamli ta’lim kontentining psixologik-pedagogik jihatdan to‘g‘ri tashkil etilishi ta’lim oluvchining axborotni qabul qilishi, qayta ishlashi va o‘zlashtirish jarayoniga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Texnologik va ergonomik mezon raqamli kontentdan foydalanish qulayligi, texnik barqarorligi va turli qurilmalarga moslashuvchanligini belgilaydi. Bunda foydalanuvchi interfeysining qulayligi, mobil qurilmalarga moslashuvchanligi, axborotning tez va qulay yuklanishi, multimedia materiallarining sifatli namoyish etilishi hamda imkoniyati cheklangan foydalanuvchilar uchun foydalanish imkoniyatlari asosiy ko‘rsatkichlar sifatida qaraladi. Mazkur mezon raqamli ta’lim resurslaridan turli sharoitlarda samarali foydalanishni ta’minlashga xizmat qiladi.

Natijaviylik va baholash mezoni raqamli ta’lim kontentining ta’lim natijalariga ta’sirini aniqlashga yo‘naltirilgan. Uning asosiy ko‘rsatkichlariga bilim, ko‘nikma va malakalarning shakllanish darajasi, o‘quv topshiriqlarini bajarish natijalari, bilimlarni amaliyotda qo‘llash qobiliyati, o‘zlashtirish dinamikasi hamda ta’lim natijalarini monitoring qilish imkoniyati kiradi. Ushbu mezon yordamida raqamli ta’lim kontentining nafaqat mazmuniy va texnologik xususiyatlari, balki ta’lim jarayonidagi amaliy samaradorligi ham aniqlanadi. Mazkur mezonlarning birgalikda qo‘llanilishi raqamli ta’lim kontentining didaktik sifatini har tomonlama baholash imkonini beradi.

Raqamli ta’lim kontentining sifatini aniqlashda mezon va ko‘rsatkichlarni belgilash bilan bir qatorda baholash darajalarini ishlab chiqish ham muhim ahamiyatga ega. Baholash darajalari kontentning mavjud pedagogik talablarga qay darajada javob berishini aniqlashga xizmat qiladi. Mazkur tadqiqot doirasida raqamli ta’lim kontentining didaktik sifatini yuqori, o‘rta va past darajalarda baholash taklif etiladi.

Yuqori darajada raqamli ta’lim kontenti belgilangan didaktik, metodik, psixologik va texnologik talablarga to‘liq yoki yuqori darajada javob beradi. O‘quv materiallari ilmiy asoslangan, tizimli va tushunarli shaklda taqdim etilgan bo‘ladi. Interaktiv topshiriqlar, qayta aloqa, mustaqil ta’lim va bilimlarni baholash mexanizmlari samarali tashkil etiladi. Kontent ta’lim oluvchining individual ehtiyojlarini hisobga oladi hamda kutilgan ta’lim natijalariga erishishga yordam beradi.

O‘rta darajada raqamli ta’lim kontenti asosiy pedagogik va metodik talablarga javob beradi, biroq ayrim tarkibiy qismlarida kamchiliklar kuzatiladi. Masalan, o‘quv materiallari

mazmunan to‘g‘ri bo‘lsa-da, interaktiv topshiriqlar yetarli bo‘lmasligi yoki individual ta’lim imkoniyatlari to‘liq hisobga olinmagan bo‘lishi mumkin. Bunday kontentdan ta’lim jarayonida foydalanish mumkin, ammo uni takomillashtirish talab etiladi.

Past darajada raqamli ta’lim kontenti didaktik va metodik talablarga yetarli darajada javob bermaydi. O‘quv materiallarida tizimlilik va izchillikning buzilishi, ilmiy jihatdan asoslanmagan ma’lumotlar, interaktivlikning sustligi va foydalanuvchi uchun noqulayliklar mavjud bo‘lishi mumkin. Bunday kontentni ta’lim jarayonida samarali qo‘llash uchun qayta ishlash va takomillashtirish zarur.

Baholash jarayonining aniqligini ta’minlash maqsadida har bir mezon va ko‘rsatkich bo‘yicha ball tizimidan foydalanish mumkin. Masalan, har bir ko‘rsatkich 1 balldan 3 ballgacha baholanadi. Bunda 1 ball past darajani, 2 ball o‘rta darajani, 3 ball esa yuqori darajani ifodalaydi. Umumiy baholash natijalari barcha mezonlar va indikatorlar bo‘yicha to‘plangan ballar asosida aniqlanadi. Mezonlar soni va ularning ahamiyatini hisobga olgan holda yakuniy natijani foiz yoki umumiy ball ko‘rinishida ifodalash mumkin. Baholash darajalarining chegaraviy qiymatlari esa ekspert baholash va tajriba-sinov natijalari asosida belgilanishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, raqamli ta’lim kontentining didaktik sifatini baholash zamonaviy ta’lim jarayonining samaradorligini ta’minlashda muhim pedagogik ahamiyat kasb etadi. Mazkur sifatni aniqlash faqat kontentning texnik imkoniyatlari yoki tashqi ko‘rinishini baholash bilan cheklanmasdan, uning mazmuniy, didaktik-metodik, interaktiv, psixologik-pedagogik, texnologik va natijaviy xususiyatlarini kompleks tahlil qilishni talab etadi. Tadqiqot doirasida taklif etilgan oltita baholash mezoni, ularning ko‘rsatkichlari hamda yuqori, o‘rta va past darajalarga ajratilgan baholash tizimi raqamli ta’lim kontentining didaktik sifatini aniqlash uchun metodik asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin. Shuningdek, mazkur mezonlar asosida ishlab chiqilgan baholash mexanizmi raqamli ta’lim resurslarining mavjud kamchiliklarini aniqlash, ularni takomillashtirish yo‘nalishlarini belgilash va ta’lim jarayonida foydalanish samaradorligini oshirish imkonini beradi. Demak, raqamli ta’lim kontentining didaktik sifatini baholash mezonlari va ko‘rsatkichlarini ilmiy asosda ishlab chiqish ta’lim mazmunini raqamlashtirish jarayonining pedagogik samaradorligini ta’minlovchi muhim omillardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5847-son Farmoni. 2019-yil 8-oktabr.
2. Abduqodirov A.A., Pardaev A.X. Masofali o‘qitish nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent, 2009.
3. Azizxo‘jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent, 2006.
4. Ishmuhamedov R.J., Abduqodirov A.A., Pardaev A. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Iste’dod, 2008.
5. Jo‘rayev R.H., Tursunov S.Q. Ta’limda axborot texnologiyalari. – Toshkent.
6. Muslimov N.A., Usmonboyeva M.H., Sayfurov D.M., To‘rayev A.B. Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari. – Toshkent, 2015.
7. Sayidahmedov N.S. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Moliya, 2003.

© Turon universiteti Andijon filiali | Iqtisodiyot va moliya kafedrasi
© “Smart Quill Publishing” nashriyoti | Smartquillpublishing.uz

8. Tolipov O‘.Q., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toshkent: Fan, 2006.

© Turon universiteti Andijon filiali | Iqtisodiyot va moliya kafedrasi
© “Smart Quill Publishing” nashriyoti | Smartquillpublishing.uz